

OMRÅDESBESKRIVNING

Skälsta by består av tre gårdar. Före laga skifte på 1850-talet fanns sex gårdar i byn. Av den äldre bebyggelsen från tiden före skiftet återstår i dag bland annat en mycket välbevarat parstuga, troligen från senare delen av 1700-talet. Från 1700-talet är också det timrade lidret och boden på Skälsta 6:1. De är sammanbyggda med ett mindre bostadshus med brutet tak från 1800-talets början. Parallellt med denna ligger en timrad loge från omkring 1800. Mangården skiljs från fägården av ett staket och i trädgården växer stora, omfångsrika lövträd.

Av den äldre bebyggelsen i Kragsta, som ursprungligen bestod av tre gårdar, återstår i dag endast en mindre byggnad. En tät och välbevarad bymiljö utgör däremot Gurresta. Byn bestod före laga skifte av sex gårdar. Två av dessa har slagits samman, men ingen gård har flyttats ut från byn. Alla gårdar utom en ligger i sydslutningen väster om gamla Stockholmsvägen. Bostadshuset på Gurresta 4:3 är en parstuga från 1700-talet, vilken senare tillbyggts med en förstuga. Det flankeras av ett brygghus från 1800-talets andra hälft samt en uthuslänga som delvis är av hög ålder. På gården finns också en välbevarad bod, troligen från 1800-talets början. En parstuga från 1700-talet finns också på Gurresta 7:1. På den gård som ligger öster om landsvägen finns ytterligare ett bostadshus från 1700-talet, en långsträckt byggnad med brutet tak och utbyggt trapphus.

En intressant gårdsmiljö utgör Gurresta 3:1 med välbevarat oförändrat bostadshus från omkring 1850 med femdelad plan och brutet tak samt stall- och foderlada från 1800-talets andra hälft, bod från 1800-talets mitt och källare troligen från 1700-talet.

Dalsro är ett f d soldattorp som tillhört Gurresta by. Torpet ligger vid Stockholmsvägen, cirka 1 km söder om byn. Bostadshuset utgörs av en faluröd, panelad enkelstuga med tegeltäckt tak, troligen från 1800-talets förra hälft. Av samma ålder är sannolikt också det timrade fähuset med vasstak. Torpet utgör ett välbevarat exempel på ett traditionellt soldattorp.

ALLMÄNNA REKOMMENDATIONER OCH HÄNSYN

Att ta hänsyn till landskapsbild och kulturhistoriska värden är en fråga om anpassning till den befintliga miljön. Det är av stor vikt att hänsyn tas till alla faktorer som tillsammans utgör området karaktär.

Vad gäller hänsynen vid ombyggnader, reparationer och underhåll följer här några allmänna råd. Vanligtvis vilar de timrade husen på uppstaplade stenar i hörnen och vid olika knutkedjor. Om något hörn eller parti av byggnaden har satt sig finns speciella domkrafter för ändamålet. Mellan dessa bärande partier finns många gånger lösa eller i kalkbruk lagda stenar. Andra hus, såväl timrade som av resvirke eller regelkonstruktioner vilar på stengrunder av huggen gråsten. Vid omfogning eller andra åtgärder på grundkonstruktionen är det viktigt att sörja för god ventilation under golvbjälklagen, annars kan det snabbt fuktproblem uppstå. En knuttimrad stomme är elastisk och tål rörelser i konstruktionen varför ett nedsjunket bjälklag ej nödvändigtvis behöver åtgärdas. Vid en eventuell tillbyggnad till timmerstommen bör den nya delen utformas så att rörelserna i timmerstommen förhindras. En byggnad behöver ej kasseras för att ett antal timmerstockar är skadade. Metoder för att byta ut delar av timmerstockar finns beskrivna i "Skansens handbok i vården av gamla byggnader".

En- eller tvåkupigt lertegel är det vanligaste takmaterialet på bostadshus och bör bibehållas.

Skadade delar i panelen kan bytas ut bitvis. Plåt- och plastpaneler stör byggnadens karaktär och ska helt undvikas. Vid fasadbyte ska stor hänsyn tas till prydnadslister, profileringar m m.

Fönstren har mycket stor betydelse för byggnadens utseende och karaktär. Den vanligaste fönstertypen under 1800-talet och början av 1900-talet var s k tvåluftsfönster med sex rutor. Dessa fönster var oftast gjorda av noggrant utvalt kärnvirke och kan vid kontinuerligt underhåll få en mycket lång livslängd. Om delar av fönstret rötskadats kan dessa bytas ut och fönstret kittas om. Om man sedan stryker det med linoljefärg, som tränger in i träet, kan fönstret återta sin stabilitet. Ett friskt fönster med innanfönster och ordentlig tätning isolerar lika bra som ett treglasfönster. Om man ändå måste byta ut fönster bör det ersättas med nya som har samma mått och proportioner som de gamla. Det behöver ej bli dyrare att måttbeställa nya fönster eftersom man då slipper de justeringar som annars måste göras i stommen.

Vid ommålning och bättringsmålning bör man i de flesta fall använda samma färgtyp som tidigare använts. Att måla över äldre färgtyper med moderna material innebär alltid en teknisk risk. Detta har många i efterhand bittert fått erfara. Nästkommande underhåll har ofta blivit ytterst komplicerat att genomföra, samtidigt som en återgång till tidigare ytbehandling inte längre varit möjlig med mindre än att all färg avlägsnats. Sådana konsekvenser blir dock sällan uppenbara förrän garantitiden, som vanligen är 1-2 år, gått ut. Fastighetsägaren tvingas i praktiken att ensam stå för följderna. Att byta färgtyp leder även till

utseendemässiga förändringar. Har tidigare målningsbehandling fungerat väl bör man undvika att bryta mot traditionen. På landsbygdens bebyggelse har sedan 1800-talet vanligen använts falu rödfärg, tidigare även blandad med tjära. Falu rödfärg är fortfarande en billig och bra färg men man bör vid inköp kontrollera att färgen är matt och fri från latex tillsatser. Färdig rödfärg innehåller numer olja och färgar inte av sig. All plastfärg bör undvikas utvändigt, eftersom den gärna stänger in fukten i trä och därigenom påskynder förruttnelseprocessen. Paneler av hyvlat virke samt fönstersnickerier och foder underhålls bäst med linoljefärg. Linoljefärg har använts för utvändigt målning sedan 1700-talet. Färgen blev vanlig i samband med att timmerhusen började kläs in med träpanel. På 1800-talet blev färgen mer allmänt spridd och kom sedan att ända till mitten av 1900-talet att dominera på trähus i de fall där inte rödfärg användes.

En tilläggsisolering av en byggnad kan utföras på många sätt. Att utvändigt tilläggsisolera med tjocka material kan många gånger förvanska byggnadens proportioner och därmed dess karaktär. Ta gärna kontakt med antikvarisk expertis på Upplandsmuseet och kommunens energisparrådgivare för att erhålla tips om bästa metod för just ert hus.

En riktig princip vid ombyggnader och kompletteringar av äldre byggnader är att göra så få ingrepp som möjligt och så långt det är möjligt återanvända husets ursprungliga detaljer. Undvik förändringar som förvanskar exteriör eller planlösningar. Många gånger kan ett uthus vara att föredra istället för att förvanska ett äldre hus. Innan nya ingrepp görs bör man vara medveten om byggnadens ursprungliga roll och utformning för att ingreppen ska bli så väl avvägda som möjligt. Dessutom bör hänsyn tas till trädgårdar, vårdträd och dylikt.